

NİTEL VERİ ANALİZİ: SOSYAL BİLİMLERDE YÖNTEMBİLİM SORUNSA LI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA*

Murat ÖZDEMİR
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Özet

Bu çalışmanın amacı, nitel araştırma paradigmasının temel aşamalarından biri olan nitel veri analizinin betimlenmesidir. Nitel veri analizi, gözlem ve görüşme gibi veri toplama yöntem ve teknikleri ile elde edilen verilerin düzenlendiği, kategorilere ayrıldığı, temaların keşfedildiği ve sonuçta tüm bu sürecin rapora aktarıldığı bir etkinlikler toplamıdır. Nitel veri analizinde temel amaç, sosyal gerçekliğin içerisinde gizil bir biçimde bekleyen bilginin gün yüzüne çıkartılmasıdır. Bu süreçte araştırmacı kendi öznelliğini işe koşmakta ve sosyal gerçeği tümevarımcı bir yöntemle örmektedir. Çalışmada nitel veri analizinin gelişimi tarihsel bir perspektiften kavranmaya çalışılmış, sonuçta bu analiz biçiminin nicel veri analizinden gerek amacı ve gerekse yöntemi açısından büyük oranda farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nitel araştırma, nitel veri, nitel veri analizi

* Katkılarından dolayı Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden sayın Prof. Dr. Ali BALCI'ya teşekkürlerimi sunarım.

QUALITATIVE DATA ANALYSIS: A STUDY ON METHODOLOGY PROBLEM IN SOCIAL SCIENCES

Murat ÖZDEMİR
Ankara University

Abstract

The purpose of current study is to describe the qualitative data analysis which is one of the basic step in qualitative research paradigm. Qualitative data analysis is a sum of activities in which the data obtained by observation and interview is arranged, categorised and themed and consequently all this processes are reported. The basic aim in qualitative data analysis is to explore the knowledge which is grounded in the social reality. In this process the researcher uses his or her own subjective perspective and constructs the social reality by using the inductive methodology. In the study, the development of qualitative data analysis has been discovered historically and at the end it has been concluded that qualitative data analysis remarkably differs from quantitative data analysis in terms of its aim and method.

Keywords: Qualitative research, qualitative data, qualitative data analysis

1.GİRİŞ

Bu çalışmada nitel veri analizi, ortaya çıkmış olduğu tarihsel bağlam içerisinde incelenmiş ve nitel araştırma geleneği içerisindeki görece önemi keşfedilmeye çalışılmıştır. Nitel veri analizinin sosyal gerçekliğin betimlenmesi ve açıklanması sürecindeki öneminin akademik çevrelerde itibar görmeye başlaması, bu alanda yapılan çalışmaların sayısında da önemli bir artışa yol açmıştır. Benzer şekilde son yıllarda kimi üniversitelerin lisans ve lisansüstü programlarında “nitel veri analizi” başlıklı derslerin de verilmeye başladığı görülmektedir (Clark ve Lang, 2002; Severson, Asghar ve Gaylor, 2003).

Nitel veri analizi konusunda gözlenen bu hızlı gelişme eğilimine karşın bu alanda henüz ortak bir dilin geliştigiinden söz edebilmek mümkün görünmemektedir. Nitekim nitel veri analizini merkeze alan temel başvuru kaynakları incelendiğinde birbirinden oldukça farklı analiz yöntem ve teknikleri ile karşılaşmak mümkündür. Bu durumun belki de en önemli nedeni nitel veri analiz türlerinde gözlenen çeşitliliktir (Dey, 1993). Bu çeşitlilik aynı zamanda çalışmada karşılaşılan en önemli güçlüğü de oluşturmuştur. Çalışmada, nitel veri analizine dönük en sık atıfta bulunulan kitap ve makalelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Böylece nitel veri analizi konusunda Türkçe alanyazındaki boşluğun doldurulmasına katkı sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmada öncelikli olarak nitel araştırma paradigması çeşitli yönleriyle betimlenmiş, ardından nitel araştırma süreçleri tartışılmıştır. Çalışmanın omurgasını oluşturan nitel veri analizi başlıklı bölümde ise alana önemli katkılar sağladığı düşünülen kimi araştırmacıların kullandıkları analiz yöntem ve teknikleri incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca farklı yazarlarca önerilmiş bulunan nitel analiz teknikleri karşılaştırılmış ve bunlar arasındaki ortak yönler keşfedilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise alanyazında en çok kullanılan kimi nitel veri analiz türleri, genel özellikleri bağlamında tanıtılmaya çalışılmıştır. Diğer yandan son yıllarda nitel verilerin analiz edilmesi sürecinde bilgisayar destekli yaklaşımların da (NVivo vs.) giderek ağırlık kazandığı görülmektedir (Basit, 2003). Ancak bu alanın başlı başına bir inceleme konusu olmasından dolayı bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

2.NİTEL ARAŞTIRMA

Nitel araştırma insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden biridir (Strauss ve Corbin, 1990). İstatistiksel veri analizine

dayalı nicel araştırmanın aksine nitel araştırma, insanların olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, diğer bir deyişle olayları nasıl niteledikleri sorusuna cevap aramaktadır (Dey, 1993). Storey (2007) nitel araştırmanın, insanların olaylara dönük öznel bakış açılarını keşfetmeyi hedeflediğini ve bu nedenle nicel araştırmadan daha üstün olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla nitel araştırmayı insanın, kendi sınırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi olarak tanımlamak mümkündür.

Nitel araştırma, nicel araştırma paradigmasının sahip olduğu ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik varsayımların eleştirisi üzerine inşa edilmiştir. Nicel araştırma, gerçekliğin insan bilincinden bağımsız nesnel bir varlık olduğu; araştırma sürecinde bu gerçekliğin belirli bir uzaklıktan incelenmesi gerektiği; bu gerçekliğe bir değer yüklenmemesi gerektiği ve araştırma bulgularının rapor edilmesi sürecinde kişisellikten uzak resmi bir dil kullanılması varsayımlarından hareket etmektedir. Oysa nitel araştırma söz edilen bu varsayımların aksine, gerçekliğin araştırmacı tarafından kurulduğu; gerçekliğin anlaşılmasında söz konusu gerçeklik ile etkileşim içerisinde olunması gerektiği; gerçekliğin araştırmacının kendi öznel değerleri perspektifinden kavranması ve araştırma raporunda kişisel bir dil kullanılması gerektiği varsayımlarından hareket etmektedir (Creswell, 1994). Görüldüğü gibi nitel araştırma paradigması, sosyal gerçekliğin insanın algılama ve kavrama süreçlerinden ayrı ele alınamayacağını, dolayısıyla araştırmacının araştırma sürecinde tarafsız kalamayacağını öngörmektedir.

Nitel araştırmanın bir diğer temel özelliği ise, bilginin inşa edilmesi sürecinde izlediği yoldur. Nitel araştırma, bilgiye tümevarım yöntembilimini kullanarak ulaşmaya çalışmaktadır. Bu anlayışın gelişmesinde en önemli katkı Glaser ve Strauss'tan gelmiştir. Glaser ve Strauss (1967) kuramın, araştırma sürecinde sistematik olarak elde edilmiş olan verilere dayalı olarak keşfedilmesini önermişlerdir. Yazarlar ortaya attıkları bu kurama “yerleşik kuram” (grounded theory) ismini vermişlerdir. Kurama bu ismin verilmesindeki temel gerekçe, bilginin, sosyal gerçekliğin içerisinde saklı olduğuna dair varsayımdır. Araştırmacının temel rolü, sosyal gerçekliğin içerisinde yerleşik (grounded) olarak duran bu bilgiyi, araştırma sürecinde toplamış olduğu verileri analiz etmek suretiyle keşfetmek ve ortaya çıkartmaktır. Diğer bir deyişle yerleşik kuram, belirli bir denence olmaksızın araştırma alanına gidilmesi, bu alanda ne olduğunun betimlenmesi, gözleme dayalı olarak neden öyle olduğunun açıklanması ve bunun formüle edilmesi süreçlerinden oluşmaktadır (Balcı, 2005). Dolayısıyla, nitel araştırmanın

ve nitel analizin nihai amacının kuram geliştirmek olduğu sonucuna ulaşmak m¼mk¼nd¼r.

Nitel araştırmada kuram geliştirme s¼reci birbirini takip eden bir dizi işlem basamağından oluşmaktadır. S¼recin en önemli basamaklarından birini örneklem seçimi oluşturmaktadır. Nitel araştırmada kullanılan örneklem modeline “amaçlı örneklem” ismi verilmektedir. Olasılık kuramına dayalı olarak geliştirilmiş olan nicel örneklem yaklaşımlarının aksine amaçlı örneklem modelinde temel amaç, araştırmanın konusunu oluşturan kişi, olay ya da durum hakkında ve belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamaktır (Maxwell, 1996).

Örneklem seğiminin ardından, araştırma konusu ile ilgili verilerin toplanması aşamasına geçilmektedir. Bir bakıma nitel araştırmanın en önemli bileşenini “nitel veri” oluşturmaktadır. Nitel veri, belirli amaçlar doğrultusunda, doğal ortamda, gözlem ve görüşme gibi çeşitli teknikler yoluyla elde edilen ve kişilerin olaylara ilişkin algı ve düşüncelerini içeren her türlü bilgidir (Leech ve Onwuegbuzie, 2007). Bu haliyle nitel verinin nicel araştırmalarda yapıldığı gibi sayılara indirgenmesi amaçlanmaz. Nitel veri ile araştırmacı, araştırılan konu hakkında okuyucuya betimsel ve gerçeğçi bir resim sunmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle nitel verinin ayrıntılı ve belirli bir derinliğe sahip olması büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2003)

Nitel verileri sınıflandırmaya çabalamak, nitel araştırmanın doğasına aykırı olsa da (Peräkylä, 1997), nitel araştırmanın anlaşılması bakımından böyle bir sınıflandırmaya gidilmesi zorunlu görünmektedir. Nitel verileri genel olarak d¼rtl¼ bir sınıflandırma içerisinde incelemek m¼mk¼nd¼r. Bunlar sırasıyla yazılı metinler, gözlemlenmiş davranışlar, görsel veriler ve artifaktlardır (insan yapımı olan) (Payne, 2007).

Nitel veri toplama s¼recinde ise “triang¼lasyon” olarak isimlendirilen ve birden fazla veri toplama yöntem ve tekniğinin bir arada kullanıldığı bir yaklaşım benimsenmektedir. Nitel araştırmalarda farklı veri kaynaklarına dayalı olarak veri toplamanın amacı, araştırmacının “sistematik hata” yapma riskini ortadan kaldırmaktır (Maxwell, 1996).

Nitel veri toplama türlerini iki genel başlık altında incelemek m¼mk¼nd¼r. Bunlar sırasıyla “temel veri toplama yöntemleri” ve “destekleyici veri toplama yöntemleri”dir. Temel veri toplama yöntemleri arasında katılımcı gözlem, doğal gözlem, belge incelemesi ve derinlemesine görüşme gibi yöntemler bulunmaktadır. Katılımcı gözlem yönteminde araştırmacı incelediği grubun içerisine girmekte ve bu

grubun bir üyesi olarak grubu gözlemektedir. Oysa doğal gözlem yönteminde araştırmacı incelediği grup ya da olayın dışında kalmakta ve gözlemlerini belirli bir mesafeden gerçekleştirmektedir. Doğal gözlemlerde amaç, çalışma konusu ile ilgisi bulunan olayların, davranışların ve artefaktların sistematik olarak kayıt altına alınmasıdır (Marshall ve Rossman, 1995). Belge incelemesi ise araştırmacının araştırma konusu ile ilgili olduğunu düşündüğü kimi belgeleri, örneğin günlük, anı defteri, mektuplar, alan notları vs, analiz etme sürecidir (Hodder, 2002). Derinlemesine görüşme ise araştırma konusu ile ilgili kişilerle belirli bir amaç doğrultusunda konuşma yapılmasıdır. Derinlemesine görüşme türlerinden biri etnografik görüşmedir. Etnografik görüşmede temel amaç, katılımcı ile yapılan görüşme yardımı ile katılımcının ait olduğu kültüre ilişkin bilgiler elde etmektir. Bir diğer görüşme türü olan fenomenolojik görüşme de ise katılımcının araştırma konusu ile ilgili olay ya da olayları nasıl algıladığı, kavramlaştırdığı ve değerlendirdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Diğer bir deyişle fenomenolojik görüşmede araştırmacı, kişilerin dış gerçekliğe nasıl anlam yüklediklerini anlamaya çalışmaktadır (Greasley ve Ashworth, 2007).

Destekleyici veri toplama yöntemlerini ise bireysel yaşam hikayeleri, özgeçmiş incelemeleri, tarihsel analizler, film, video ve fotoğraflar, beden dili çözümlemeleri, anketler, tarama çalışmaları (surveys) ve psikolojik testler olarak incelemek mümkündür (Marshall ve Roseman, 1995).

3.NİTEL VERİ ANALİZİ

Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, biçimleri (pattern) ortaya çıkardığı, önemli değişkenleri keşfettiği ve hangi bilgileri rapora yansıtacağına karar verdiği bir süreçtir (Bogdan ve Biklen, 1992). Diğer bir deyişle nitel analiz yapan araştırmacı, alandan toplamış olduğu verilerden hareket ederek bu veriler içerisinde saklı duran bilgiyi keşfetmeye ve ortaya çıkartmaya çabalamaktadır. Dolayısıyla nitel veri analizinin, kuramdan türetilen denence(lerin) sınamasına dayalı nicel veri analiz yöntemlerinden farklı bir analiz yöntemine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Walcott (1994) nitel ve nicel araştırma yöntemleri arasındaki en belirgin farkın veri analiz süreci olduğunu öne sürmektedir.

Ancak nicel araştırma geleneği ile karşılaştırıldığında nitel veri analizine odaklanan çalışmalar tarihsel olarak görece daha geç başlamıştır (Miles ve Huberman, 1984; Strauss, 1987; Dey, 1993; Bryman ve Burgess, 1994; Silverman, 2001; Ezzy, 2002; Lyons ve Coyle, 2007). Nitel veri analizine dönük akademik çalışmalarda son yıllarda gözlenen bu artış

eğilimine karşın nitel veri analizinde uygulanan yöntem, teknik ve süreçler konusunda akademisyenler arasında henüz ortak bir dilin geliştiğinden söz edebilmek mümkün görünmemektedir.

Örneğin, Miles ve Huberman (1984) nitel veri analizi sürecini, birbirini takip eden üç aşamalı bir sınıflandırma içerisinde incelemektedir. Bu aşamalardan ilkinin gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi çeşitli tekniklerle toplanan “verilerin azaltılması” (data reduction) aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada, alandan toplanmış ve henüz işlenmemiş durumda bekleyen veri seti, ayıklama, özetleme ve dönüştürme işlemlerinden geçirilmektedir. Veri azaltma aşaması, araştırma raporunun tamamlanmasına kadar süren uzun bir süreci kapsamaktadır. Veri azaltma sürecinde araştırmacı, araştırmanın amacına göre hangi verileri araştırmanın dışında bırakacağına, hangi verileri kullanacağına ve veri setini nasıl sınıflandıracığına karar vermektedir.

Veri analizinin ikinci basamağını ise “verilerin görsel hale getirilmesi” süreci oluşturmaktadır. Bu aşamada, veri azaltılması sürecinde ayıklanan, özetlenen ve dönüştürülen verilerin belirli sonuçlar çıkartmaya dönük bir biçimde örülmesi amaçlanmaktadır. Böylece henüz belirli bir anlam taşımayan veri seti, verilerin örülmesiyle birlikte daha bir görsel hale gelmekte ve daha anlaşılır bir biçime sokulmaktadır. Miles ve Huberman (1984) verilerin görsel hale getirilmesinin gerekçesini, insan zihninin belirli bir anda çok fazla enformasyonu işleyemeyeceği varsayımı ile açıklamaktadırlar. Bu varsayımın çıkış noktasını Wertheimer, Köhler ve Koffka gibi sosyal bilimcilerin geliştirdikleri “gestalt psikolojisi” yaklaşımı oluşturmaktadır (Rock, 1975). Bu yaklaşıma göre insan zihni, uyarınları parçalar halinde değil, bir bütün olarak algılama eğilimindedir (Solso, 1991). Miles ve Huberman (1984) verilerin görsel hale getirilmesi sürecinde matrisler, grafikler ve tablolar kullanılmasını önermektedirler. Böylece birbirinden kopuk bir biçimde duran verilerin insan zihninin çalışma ilkesiyle uyumlu bir biçimde daha kolay anlaşılır bir biçime dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

Miles ve Huberman’ın (1984) önermiş olduğu veri analiz sürecinin son basamağını ise “sonuca ulaşma ve teyit etme” oluşturmaktadır. Bir bakıma nitel araştırmacı araştırma sürecinin başından itibaren sürecin her aşamasında toplamış olduğu verilerin ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaktadır. Araştırma sürecinin başında belirsiz bir biçimde ve bir bakıma verilerin içinde saklı duran gerçeklik son aşamada keşfedilmekte ve gün yüzüne çıkarılmaktadır.

Anlaşılabileceği üzere Miles ve Huberman bu aşamada Glaser ve Strauss (1967) tarafından önerilmiş bulunan yerleşik kuram modelinden esinlenmiş görünmektedir. Nitekim araştırmacı, toplamış olduğu verilerden hareketle ve tümevarımcı bir yöntemle bir sonuca ulaşmaya ve böylece bir kuram inşa etmeye çabalamaktadır. Ne var ki, yalnızca veri setine dayalı olarak belirli bir sonuca ulaşmak, bu bilginin geçerliliği sorusunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada araştırmacının üretmiş olduğu bu yeni bilginin geçerliliğini de sınaması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla araştırmacı kimi yerde alan notlarından blok aktarmalar yapmakta, kimi yerde alanyazındaki diğer araştırma sonuçlarından yararlanmakta ya da ortaya attığı bir savı desteklemek üzere veri setindeki daha değişik bulguları işe koşturmaktadır (Miles ve Huberman, 1984). Görüldüğü gibi Miles ve Huberman'ın önermiş olduğu veri analizi süreci birbirini takip eden bir dizi işlem basamaklarından oluşmaktadır. Sürecin sonunda geçerliliği sağlanmış sonuçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Nitel veri analiz sürecine yönelik bir diğer yaklaşım ise Dey (1993) tarafından geliştirilmiştir. Dey (1993), "nitel analiz" olarak isimlendirdiği veri analizi sürecini betimleme, sınıflandırma ve ilişkilendirme olmak üzere üç bölümde incelemektedir.

Nitel analizin ilk basamağını oluşturan betimleme kişi, nesne ve olaylara ilişkin temel özelliklerin yazılı olarak ifade edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Nitel analiz sürecinde üzerinde çalışılan olgunun eksiksiz ve kapsamlı bir biçimde betimlenmesi büyük önem taşımaktadır. Betimleme, gözlenen davranışa yol açan temel gerekçelerin ve bu davranışın ardındaki niyetin ortaya çıkartılmasını da kapsayan bir süreçtir. Diğer yandan incelenen davranışın ortaya çıktığı daha geniş toplumsal ve tarihsel bağlam da (context) betimleme sürecinin önemli parametreleridir. Toplumsal bağlam grup, örgüt, kurum ve kültür bileşenlerini kapsamaktadır (Dey, 1993).

Betimleme sürecinin tamamlanmasının ardından toplanan veriler belirli temalar çerçevesinde sınıflandırılır. Böylece araştırmacı veriler arasında bir karşılaştırma yapabilme olanağına kavuşmuş olur. Araştırmacı geliştirmiş olduğu temaları birbirleri ile ilişkilendirerek veri seti içerisinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri ve farklılıkları inceler. Son aşamada ise araştırmacı bu değişkenler arasında bağlantılar kurmaya çalışır (Dey, 1993). Böylece araştırma konusu olay açıklanmaya çalışılır. Görüldüğü üzere Dey'in önermiş olduğu nitel analiz süreci, Miles ve Huberman'ın önermiş olduğu analiz süreciyle büyük oranda örtüşmektedir. Dey'in geliştirmiş olduğu nitel analiz süreci, çeşitli

yöntemlerle toplanmış olan verilerin kapsamlı bir betimlemesi ile başlamaktadır. Ardından, veri seti içerisinde örtük olarak duran temalar, sınıflandırma yoluyla ortaya çıkartılmakta ve bu temalar birbirleri ile ilişkilendirilerek inceleme konusu olan sosyal gerçeklik açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşımı da açık bir biçimde nitel araştırma sürecinin temel amacı olan kuram oluşturmaya yönelik bir yöntem olarak değerlendirmek mümkündür.

Nitel veri setinin analiz edilmesi ile ilgili alanyazında göze çarpan bir diğer model ise Walcott (1994) tarafından geliştirilmiştir. Walcott, daha önce tartışılmış olan veri analiz modellerinden belli oranda farklı bir analiz modeli önermektedir. Yazar (1994), veri analizi sürecinde üç farklı yöntemin izlenebileceğini belirtmektedir. Bu yöntemlerden ilki, alandan toplanmış verilerin rapora olduğu gibi yansıtılmasıdır. Diğer bir deyişle, araştırmacı gerek görüşme kayıtlarını, gerek alan notlarını ve gerekse metinler üzerinde yapmış olduğu çalışmalar sonunda elde etmiş olduğu verileri rapora blok aktarmalar biçiminde yansıtmaktadır. İkinci veri analiz yöntemi ise ağırlıklı olarak birinci yöntem üzerine inşa edilmektedir. Bu aşamada veriler dikkatli ve sistematik bir analize tabi tutulmaktadır. Böylece veriler içerisinde yer alan anahtar faktörler ortaya çıkartılmaya ve veriler arasındaki ilişki yapıları tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bir üçüncü veri analizi yöntemi ise birinci ve ikinci yöntemlere dayalı olarak mevcut verilerin yorumlanması sürecini kapsamaktadır. Bu yöntem de ise incelenen sosyal olaya ilişkin olarak araştırmacı kendi öznel yorumlarını işe koşmaktadır.

Görüldüğü gibi Walcott (1993), veri analiz yöntemlerini betimleme, analiz ve yorumlama olarak üçlü bir kategorilendirme içerisinde tartışmaktadır. Ancak, analiz türlerini oluşturan bu üç yöntem arasında kesin sınırlar olmadığı konusuna da vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde bu üç analiz yönteminin birbirini mutlak anlamda takip etmesinin de zorunlu olmadığını belirtmektedir.

Walcott'un önermiş olduğu analiz yöntemi, bir ölçüde daha önce tartışılmış olan nitel veri analiz yöntemlerinden farklılaşmaktadır. Nitekim daha önce tartışılmış olan Miles ve Huberman ile Dey tarafından önerilmiş olan veri analiz yöntemleri, birbirini zorunlu olarak takip eden aşamalardan oluşmaktayken, Walcott'un geliştirmiş olduğu analiz yöntemlerinde böyle bir kural bulunmamaktadır. Walcott (1993) nitel araştırmacının bir öykü anlatıcısı gibi, olayları belirli bir kronolojik düzen içerisinde anlatmasını önermekte ve okuyucuya incelenen olayın dolaysız olarak aktarılmasına vurgu yapmaktadır.

Nitel verilerin analizi konusunda dikkat çeken bir diğer yaklaşım ise Strauss ve Corbin tarafından geliştirilmiştir. Strauss ve Corbin (1990) nitel veri analizi sürecini “kodlama” olarak tanımlamaktadır. Araştırmacı, kodlama sürecine, verilerin kavramlaştırılması ile başlamaktadır. Kavramsallaştırma, bir gözlemden, bir cümleden ya da bir paragraftan hareket ederek ilgili olay, düşünce ya da olguya isim verme sürecidir. Bu süreçte araştırmacı araştırma konusu olan olay ve olgulara yönelik kimi sorular sormaktadır. Örneğin, “bu nedir? Neyi temsil eder?” gibi. Ardından cevaplara dayalı olarak olay ve olgular karşılaştırılır ve benzer nitelikteki olaylar aynı isimler altında kavramsallaştırılır. Bu sürecin sonunda araştırmacı oldukça fazla miktarda kavram elde etmiş olur. Bu aşamada araştırmacı birbiri ile ilişkili kavramları gruplandırmak suretiyle çeşitli kategoriler (temalar) keşfeder. Böylece analiz edilecek birim sayısı da azaltılmış olur. Kavramsallaştırma aşamasında olduğu gibi kategorilere de isimler verilir. Ancak kategorilere verilen isimler kavramlara verilen isimlerden daha soyut düzeyde kalır. Ardından bu kategorilere ait özellikler ve alt boyutlar tanımlanır. Strauss ve Corbin tarafından geliştirilen veri analiz süreci de daha önce tartışılmış olduğu gibi tümevarımcı yaklaşımla kuram inşa etmeyi amaçlamaktadır.

Görüldüğü üzere nitel veri analizi üzerine odaklanmış çalışmalar farklı süreç ve yöntemler kullanmalarına karşın genel olarak tümevarımcı bir analiz yöntemi ile kuram geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Dolayısıyla bu analiz yaklaşımlarının benzer yönleri tanımlanarak nitel veri analiz sürecini betimlemeye dönük bir model geliştirmek mümkündür. Öncelikle çeşitli yöntem ve teknikler yardımı ile toplanmış veriler incelenmelidir. Bu inceleme sonucunda veri seti içerisinde yer alan ve araştırma konusu ile ilgisi olduğu düşünülen kelime, cümle ve paragraflar analiz birimi olarak ayıklanmalı ve bu analiz birimleri isimlendirilmek suretiyle kodlanmalıdır. Daha sonra mevcut kodlar kendi içerisinde örülerek kategoriler tanımlanmalıdır. Bu aşamada kategoriler de isimlendirilmelidir. Ardından farklı kategoriler arasındaki ilişki yapıları anlaşılmalı ve bu suretle birbirleri ile ilişkisi bulunan kategoriler bir tema altında toplanmalıdır. Son aşamada ise kodlar, kategoriler ve temalara uygun biçimde denenceler kurulmalıdır. Kurulan bu denenceler mevcut verilere dayalı olarak test edilmeli ve eğer mevcut veriler ile yeterince desteklenemiyor ise alternatif denenceler kurulmalıdır. Analizin son aşamasında ise araştırma raporu yazılmalıdır (Marshall ve Rossman, 1995; Ratcliff, 2008).

Kuram geliştirmeye dönük nitel veri analizi konusunda verilebilecek örnek çalışmalardan biri Glaser ve Strauss tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu örnek çalışma aynı zamanda “yerleşik kuram” yönteminin

gelişmesinde de oldukça belirleyici olmuştur. Araştırmacılar 1950 ve 1960'lı yıllar boyunca, çeşitli Amerikan hastanelerinde ölümcül hastalığı olan hastaların duygu ve düşüncelerini anlamaya dönük bir araştırma yürütmüşlerdir. Ancak, sözü edilen dönemlerde ölümcül hastalığı bulunan hastalara bu durumun söylenmemesi yönünde bir anlayış egemendir. Dolayısıyla alanda bu konu ile ilgili olarak, o zamana kadar bir kuram geliştirilememiştir. Bu nedenden dolayı Glaser ve Strauss bu araştırmayı bir kuramdan yola çıkarak değil, aksine gerek hastalarla ve gerekse bu hastalarla çalışan hastane görevlileri ile ön bir bilgiye (ya da kurama) sahip olmadan yürütmek zorunda kalmışlardır. Çalışma sonunda araştırmacılar toplamış oldukları verileri tümevarımcı bir yöntemle analiz etmişler ve hastane görevlilerinin ölümcül hastalığı bulunan hastalarla, ölümcül hastalığı bulunmayan hastalara oranla daha fazla ilgilendiklerini tespit etmişlerdir (Payne, 2007). Glaser ve Strauss (1967) bu bulguya dayalı olarak "hastane görevlileri ölümcül hastalığı olan hastalara ölümcül hastalığı olmayan hastalara oranla daha fazla ilgi gösterir" biçiminde ifade ettikleri bir denence kurmuşlardır.

4.NİTEL ARAŞTIRMA YAKLAŞIMI VE ANALİZ YÖNTEMLERİ

Daha önce de belirtildiği gibi, nitel veri analizi yöntem ve tekniklerini sınıflandırmak, nitel araştırmanın temel ilkelerine aykırı bir çabadır. Dolayısıyla aşağıda tartışılan nitel veri analiz türleri, bir sınıflandırma yapma girişimi olarak değerlendirilmemelidir. Bu çalışmada alanyazında en fazla karşılaşılan nitel veri analiz türleri betimlenmeye ve böylece nitel veri analiz yöntemleri bütüncül bir perspektiften kavranmaya çalışılmıştır.

Nitel veri analiz türleri konusunda alanda oldukça farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin, Silverman (2001) nitel veri analizlerini içerik analizi, hikaye (narrative) analizi, etnografya ve etnometodoloji olmak üzere dört kategoride incelemektedir. Ezzy ise (2002) Silverman'ın önermiş olduğu analiz türlerine ilave olarak tematik analiz ve kuram geliştirmeyi de eklemektedir. Bu analiz yaklaşımlarının yanında söylem analizi de alanyazında en sık karşılaşılan nitel veri analiz yöntemlerinden biri olarak göze çarpmaktadır (Helsloot ve Hak, 2008; Wickham ve Kendall, 2008; Tirado ve Galvez, 2008). Leech ve Onwuegbuzie (2007) ise nitel veri analizinde, sürekli (constant) karşılaştırma analizi, anahtar kelime analizi, kelime sayma, klasik içerik analizi, bilgi (domain) analizi, sınıflandırma analizi ve parça (componential) analizi gibi yedi farklı analiz yöntemi önermektedir. Aşağıda alanyazında en sık karşılaşılan

nitel araştırma yaklaşımları ve bu araştırma türlerinde uygulanan analiz yöntem ve teknikleri betimlenmiştir.

4.1.Fenomenolojik Analiz

Nitel veri analizi konusunda en sık karşılaşılan analiz türlerinden birini fenomenolojik analiz (FA) oluşturmaktadır. FA, ağırlıklı olarak varoluşçu psikoloji içerisinde gelişme gösteren bir yaklaşım olup, insanların çevrelerinde olup biten olayları nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalışan bir analiz türüdür (Wade ve Tavris, 1990).

FA özellikle tıp, sosyal psikoloji ve klinik psikoloji araştırmaları için oldukça uygun bir analiz tekniğidir. İnsanların kendi yaşamlarına dönük algılarının ve deneyimlerinin çalışılması, söz edilen bu bilim dalları için büyük önem taşımaktadır. FA, araştırmacı ile katılımcılar arasında dinamik bir etkileşim sürecinin yaşandığı bir analiz türü olarak da dikkat çekmektedir. FA, insanın bilişsel, duygusal ve bedensel durumlarını bütüncül perspektiften incelemektedir. FA'nın en önemli varsayımı, dil ile insanın duygu ve düşünceleri arasında sıkı bir bağ olduğu yönündedir. FA'yı uygulayan araştırmacı uygulamada, kişilerin söylediklerine dayalı olarak onların duygu ve düşüncelerini anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktadır (Smith ve Eatough, 2007).

FA, araştırma sorusunun yazılması, örneklem seçimi, veri toplama ve analiz işlem basamaklarından oluşmaktadır. Araştırma sorusuna şöyle bir örnek vermek mümkündür: "HIV virüsü taşıyan insanların çevreleriyle ilişkileri nasıldır?". Örneklem seçiminde ise küçük örneklem grupları tercih edilmektedir. Küçük örneklem grubu seçilmesinin en önemli nedeni araştırmacının incelenen olay ya da duruma ilişkin derinliğine bir analiz yapmak istemesidir. FA'da araştırmacı incelenen olay ya da duruma ilişkin tek bir vaka incelemesi de yapabilmektedir. Araştırmacı daha sonra araştırma problemi ile uyumlu olacak şekilde belirlediği örneklemde yer alan kişilerle görüşme yapmaktadır. Bu görüşmede "yarı-yapılandırılmış görüşme" tekniği kullanılmaktadır. Araştırmacı çoğu zaman deneklerle birebir görüşme yapmaktadır. Odak-grup çalışmaları yer yer uygulanıyor olsa da FA uygulamalarında fazla tercih edilmemektedir. Bunun en önemli nedeni deneklerin grup içerisinde kimi zaman kendi gerçek duygu ve düşüncelerini ifade etmekte zorlanmalarıdır. Görüşme esnasında araştırmacı deneğe açık uçlu sorular sormaktadır. Görüşme süresi en az bir saat sürmekte olup, konunun özelliğine bağlı olarak yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir (Smith ve Eatough, 2007).

Deneklerle yapılan görüşme sonrasında araştırmacı kayıt ettiği görüşme notlarını, araştırmanın amacına uygun olarak analiz etmektedir. Analiz sürecinde araştırmacı ilk olarak birbirine yakın verileri belirli gruplar altında kategorilere ayırmakta ve bu kategorilere dayalı olarak temaları ortaya çıkarmaktadır. Daha sonra bu temalar mevcut veriler ile kontrol edilmektedir. Bu aşamada eğer gerek duyuluyor ise temalar yeniden gözden geçirilmektedir. Son aşamada ise araştırmacı kendi cümleleri ile deneklerin konuya ilişkin algılarını yorumlamakta ve raporlaştırmaktadır (Smith ve Eatough, 2007).

Özetle FA, geleneksel olarak deneklerle yapılan ve onların incelenen olay ve olgulara ilişkin öznel bakış açılarını ortaya koymaya çalışan bir analiz yöntemidir. FA'da üretilen bilgilerin geçerliliğinin sağlanmasında iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi "özneiçi geçerlilik"tir. Bu geçerlilik türünde deneğin farklı durumlarda ortaya çıkan benzer davranışları algılama ve tanımlamadaki tutarlılığı incelenmektedir. İkinci geçerlilik yöntemi ise "öznelerarası geçerlilik"tir. Bu geçerlilik yönteminde ise belirlenmiş bir verinin deneyimli fenomenologlar tarafından bağımsız olarak değerlendirilmesi ve sonuçların karşılaştırılması yapılmaktadır (Hall ve Lindzey, 1985).

4.2.İçerik Analizi

İçerik analizi, nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden biridir. İçerik analizi ağırlıklı olarak yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde tündengelimci bir yol takip edilmektedir. İçerik analizinde araştırmacı öncelikli olarak araştırma konusu ile ilgili kategoriler geliştirmektedir. Araştırmacı daha sonra, incelemiş olduğu veri setinde, bu kategoriler içerisine giren kelime, cümle ya da resimleri saymaktadır. Kategori geliştirme aşamasında araştırmacı dikkatli olmalı ve aynı metin üzerinden benzer bir araştırma yürütmeyi planlayan başka araştırmacıların da aynı sonuçlara ulaşabilecekleri türden uygun kategoriler geliştirmelidir (Silverman, 2001).

Örneğin, kadın cinsinin mevcut kültürel yapı içerisinde baskı altında tutulduğunu öne süren feminist bir kuramın içerik analizi şu şekilde yapılabilir. Öncelikle araştırmacı bu kuramdan yola çıkarak "kadın ve erkek cinsleri arasında kalıplaşmış imajlar" isimli bir kategori geliştirir. Ardından en çok satılan gazete ve dergilerde yer alan kadın ve erkek resimlerini inceler ve söz edilen kategori içerisine giren resim sayısını sayar. Eğer bu kategori içerisine giren ve kadınların geleneksel rollerine

vurgu yapan kadın resimleri sayısı belirli bir sayıya ulaşmış ise kadınların baskı altında tutulduğunu öneren kuram desteklenmiş olur (Ezzy, 2002).

4.3. Betimsel Analiz

Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı gördüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada araştırmacı araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan hareket ederek veri analizi için bir çerçeve oluşturur. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. Ardından, araştırmacı daha önce oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur ve düzenler. Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Bu aşamadan sonra araştırmacı düzenlemiş olduğu verileri tanımlar. Bunun için gerekli yerlerde doğrudan alıntılara da başvurmak zorunda kalabilir. Bu sürecin sonunda araştırmacı tanımlamış olduğu bulguları açıklar, ilişkilendirir ve anlamlandırır. Araştırmacı bu aşamada ayrıca yapmış olduğu yorumları daha da güçlendirmek için bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açıklar ve ihtiyaç duyulması durumunda farklı olgular arasında karşılaştırma yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

4.4. Yerleşik Kuram ve Sabit Karşılaştırma Analizi

Nitel verilerin analiz edilmesi sürecinde en fazla kullanılan yöntemlerden biri de “sabit karşılaştırma analizi”dir (Constant comparative analysis). Bu analiz yönteminin temel amacı veri seti içerisinde yer alan temaların ortaya çıkartılması ve bu temalara dayalı olarak kuram geliştirmektir (Leech ve Onwuegbuzie, 2007; Glaser ve Strauss, 1967).

Nitel verinin analiz edilmesinde kullanılan sürekli karşılaştırma analizi yöntemi iki temel aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada veriler okunmakta ve birbirleri ile karşılaştırılmaktadır. Böylece birbiri ile ilgili veriler belirli kavram ya da kategoriler altında toplanmaktadır. İkinci aşamada ise öncelikli olarak kavram ve kategorilere dayalı olarak ana

temalar ortaya çıkarılmakta ardından bu temalar, önerme cümleleri haline getirilmekte ve denence cümlesi kurulmaktadır (Have, 2004, 136).

Bu analiz tekniğinin mimarları olan Glaser ve Strauss (1967), sabit karşılaştırma analizinin kuram geliştirme sürecinin özünü oluşturduğunu belirtmektedirler. Nitekim, kuram geliştirme sürecinde ilk adım bulgulara dayalı olarak kavramsal kategoriler türetilmesidir. Daha önce de söz edildiği gibi Glaser ve Strauss birlikte yürütmüş oldukları çalışmada yapmış oldukları gözlemlere dayalı olarak, hastanede yatan ve ölümcül hastalığı olan hastaların çevrelerinden giderek çekildiklerini ve yalnızlaştıklarını rapor etmişlerdir. Yazarlar bu sosyal çekilme durumunu bir kategori olarak nitelemişler ve bu kategoriyi bir diğer kategori olan “hastane çalışanlarının ölümcül hastalığı olan hastalara daha çok ilgi gösterdikleri” tespiti ile ilişkilendirmişlerdir. Bu iki kategori arasında kurulan ilişki ise bir denence cümlesine dönüştürülmüştür. Böylece yazarlar yapmış oldukları gözlemler sonucunda iki temel kategori ve bu kategorilerin ilişkilendirilmesi ile bir denence cümlesi oluşturmuşlardır.

4.5.Söylem Çözümlemesi

Söylem analizi, yazılı metinlerin ayrıntılı bir dilbilimsel analize tabi tutulduğu nitel bir analiz türüdür. Söylem analizi, dilin sosyal yaşamın önemli bir bileşeni olduğu ve sosyal yaşama ait diğer tüm bileşenler ile diyalektik bir ilişki içerisinde olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak söylem analizi mekanik bir bakış açısıyla tüm sosyal yaşamın dile ve dolayısıyla söyleme indirgenebileceği anlamına gelmemektedir. Diğer yandan bu analiz biçimi diğer nitel analiz türlerinden yalnızca birini oluşturmakta olup çoğu durumda araştırmacılar tarafından etnografik ve benzeri diğer türleri ile birlikte kullanılmaktadır (Fairclough, 2003). Söylem analizinin sosyal bilimlerde yaygınlık kazanması ise büyük oranda Foucault'nun katkılarıyla gerçekleşmiştir (Wickham ve Kendall, 2008).

Söylem analizi ağırlıklı olarak, geleneksel (pozitivist) araştırma geleneğinin eleştirisi üzerine biçim alan postmodern ve postyapısalcı paradigmanın bir ürünü olarak gelişme göstermiştir. Nitekim postyapısalcı yöntem bilimi benimseyen araştırmacılar bireye ait özelliğin ancak dilin derinlemesine analiz edilerek belirlenebileceğine inanmaktadırlar. Bu görüşün merkezinde ise dilin sosyal yaşamın bir göstergesi olduğu varsayımı bulunmaktadır (Davison, 2006).

Görüldüğü gibi söylem analizi, sosyal olayların ve sosyal ilişki yapılarının anlaşılmasında dilin önemli bir analiz birimi olduğu

düşüncesine dayanmaktadır. Sosyal ilişki yapılarında ise dil, metin (text) biçiminde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söylem analizinin en önemli unsurunu metin analizi oluşturmaktadır. Metin, alışveriş listelerinden gazetelerdeki makalelere kadar geniş bir yelpaze içerisinde değerlendirilebilecek yazılardır. İnsanlar arasında kurulan sözel iletişim de bir metin olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacı yazılı bir metnin aynı zamanda sosyal ilişki biçimlerinin bir göstergesi olduğunu düşüncesinden hareketle metni analiz etmektedir. Böylece araştırmacı metne dayanarak sosyal olayları ve mevcut sosyal ilişki biçimlerini açıklamaya çalışmaktadır. Fairclough (2003) tüm bu anlatılanların daha iyi anlaşılması için bir barmen ile müşteri arasında geçen şu konuşmayı örnek olarak vermekte ve bu metni aşağıdaki gibi analiz etmektedir.

- 1 Müşteri : “bir bira lütfen”
2 Barmen : “yaşınızı öğrenebilir miyim? acaba”
3 Müşteri : “yirmi iki”
4 Barmen : “Peki, bir saniye lütfen”.

Bu diyalogdaki ikinci ve üçüncü sıradaki konuşmalardan müşterilerin barda içki içebilmek için belirli bir yaşın üzerinde olmaları gerektiğinin yasal olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde müşterinin barmenin sorusuna cevap vermesi (üçüncü sıra) ise barmenin yasal olarak bu soruyu sorabilme yetkisinin olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

4.6.Etnometodoji

Etnometodolojik yöntem 1970’li yıllarda kendilerini etnometodolog olarak isimlendiren bir grup sosyolog (Douglas, Schutz, Garfinkel ve Goffman) tarafından geliştirilmiştir. Etnometodologlara göre sosyal olayların ya da bireylerin davranışlarının anlaşılması için insanların olayları algılayış biçimlerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Bu anlayışa göre davranışların gerisinde insanların bireysel amaçları ve sahip oldukları değer yargıları bulunmaktadır (Worsley, 1987).

Etnometodolojik analizde araştırmacı kendisini günlük yaşamlarını incelemiş olduğu bireylerin yerine koymakta ve bu kişilerin davranışlarını, algılarını ve topluma bakış açılarını anlamaya çalışmaktadır. Daha değişik bir ifade ile etnometodolojik analiz, bireylerin kendi durumlarını nasıl algıladıklarını ve tanımladıklarını araştırmaktadır. Dolayısıyla bu analiz biçiminde bireylerin öznelliği ve algı dünyası öne çıkmaktadır (Vergin, 2003).

5.SONUÇ

Pozitivist araştırma paradigmasının temelini oluşturan ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik varsayımların, sosyal bilimlerdeki görece hegemonyası giderek yok olmaktadır. Bu değişim sürecinin ardında iki temel parametrenin rol oynadığını öne sürmek mümkündür. Öncelikle tarihsel ve kategorik olarak fen bilimleri alanında geliştirilmiş olan yöntembilimsel kavram ve araçların bir insan ürünü olan sosyal gerçekliği açıklamadaki yetersizliğinin anlaşılmasıdır. Örneğin, Marks (2008) toplumsal yapıyı açıklarken altyapı ve üstyapı gibi inşaat mühendisliği alanına ait kavramları kullanmış ve metaforik bir lensle toplumsal yapıyı açıklamaya çalışmıştır. İkinci ve daha önemlisi, sosyal bilimlerde giderek artan oranda özerkleşmekte ve kendine özgü yöntembilimsel kavram ve araçlar geliştirmektedir. Sosyal bilimlerde etki alanı giderek genişleyen nitel veri analizinde kullanılan kimi kavram, araç ve yöntemler bunun en güzel örneğidir.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde de tartışıldığı gibi nitel veri analizi, insanı merkeze alan, onun kendisi ve çevresini nasıl algıladığı ve tanımladığını keşfetmeye dönük çabalardan biridir. Nitel veri analizi gerek amacı ve gerekse izlediği aşamalar bakımından nicel veri analizlerinden büyük oranda farklılaşmaktadır. Nitel veri analizinin amacı, incelenen sosyal gerçekliğin derinliklerinde bekleyen gizil bilgiyi gün yüzüne çıkartmaktır. Bu süreçte araştırmacı kendi öznelliğini işe koymakta ve incelediği sosyal gerçeklikle dolaysız bir etkileşim içerisine girmektedir. Bu etkileşim sürecinde birden fazla veri toplama tekniği işe koşulmakta ve veri sepetinde toplanan benzer özelliklere sahip bilgiler kendi içerisinde kategorilere ayrılmaktadır. Bu süreçte kategoriler isimlendirilmekte ve belirli bir temaya dayalı olarak örgütlenmektedir.

Dolayısıyla nitel veri analizini, somut sosyal gerçekliğin içerisindeki yerleşik bilginin, tümevarımcı yöntembilimle kavranabilmesinin bir aracı olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanımın dayandığı temel varsayım bilginin araştırmacı tarafından örülerek yapılandırılmasıdır. Bu süreçte, bilginin üzerinde yükseldiği sosyal gerçekliğin insan zihninden bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü sosyal olay ve olguların kendisi de bir insan ürünüdür ve bu ürün tarihsel bir düzlemde toplumsal emeğin işe koşulması ile yaratılmaktadır. Sosyal olay ve olguları koşullandıran parametrelerin betimlenmesi, açıklanması ve geleceğe dönük olası yansımalarının kestirilmesi ise ancak sosyal bilimlerin kendine özgü bir araştırma yöntembilimi geliştirmesine bağlıdır. Bu durum aynı zamanda sosyal bilimlerin kendi dilini de yaratmasını zorunlu kılmaktadır. Sosyal bilimlerin fen bilimlerinin

hegemonyasından kurtulabilmesi ve özerkleşmesinin de önkoşulu kendi yöntembilimi ve dilini yaratmasına bağlıdır.

Nitel araştırma geleneği içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan nitel veri analizine ait kavram, teknik ve yöntemleri sosyal bilimlerin kendi dilini yaratma girişimi olarak tanımlamak olasıdır. Bu çaba sosyal bilimlerin kendi özgün duruşunu sergileyebilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Basit, T. N. (2003). Manuel or Electronic? The Role of Coding in Qualitative Data Analysis. *Educational Research*, 45, (2), 143-154.

Bogdan, R. C., Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.

Bryman, A., Burgess, G. (1994). *Analyzing Qualitative Data*. London: Routledge.

Clark, R., Lang, A. (2002). Balancing Yin And Yang: Teaching And Learning Qualitative Data Analysis Within An Undergraduate Quantitative Data Analysis Course. *Teaching Sociology*, 30, 348-360.

Davison, K. G. (2006). Dialectical Imagery and Postmodern Research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 19, (2), 133-146.

Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. London: Routledge Publications.

Elenaor, D. S., Asgar, A., Gaylor, S. S. (2003). Learning Qualitative Data Analysis in North American University. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. Chicago, April 21-25, 2003.

Ezzy, D. (2002). *Qualitative Analysis: Practice and Innovation*. Crows Nest: Routledge.

Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse*. London: Routledge.

Creswell, J. W. (1994). Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches. London: SAGE Publications.

Glaser, B. G., Strauss, A. L. (1967). The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research. Chicago: Adline Publishing Company.

Greasley, K., Ashworth, P. (2007). The Phenomenology of “approach to studying”: The University Student’s Studies within the Lifework. British Educational Research Journal, 32, 819-843.

Hall, C. S., Lindzey, G. (1985). Introduction to Theories of Personality. New York: John Wiley and Sons.

Have, P. T. (2004). Understanding Qualitative Research and Ethnomethodology. London: SAGE Publications.

Helsloot, N., Hak, T. (2008). Pecheux’s Contribution to Discourse Analysis. Historical Social Research, 33, 162-184.

Hodder, I. (2002). The Interpretation of Documents and Material Culture. In D. Weinberg (Eds.). Qualitative Research Methods. (s. 266-279). Oxford: Blackwell Publications.

Leech, N. L., Onwuegbuzie, A. J. (2007). An Array of Qualitative Data Analysis Tools: A Call For Data Analysis Triangulation. School Psychology Quarterly, 22, 557-584.

Lyons E., Coyle, A. (2007). Analysing Qualitative Data In Psychology. Los Angeles: SAGE Publications.

Marshall, C., Rossman, G. B. (1995). Designing Qualitative Research (Second Edition). London: SAGE Publications.

Marks. K. (2008). Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı’ya Önsöz. <http://www.kurtuluscephesi.com/marks/katki.html>. adresinden 15 Mart 2008’de alınmıştır.

Maxwell, J. A. (1996). Qualitative Research Design: An Interactive Approach. California: SAGE Publications.

Miles, M. B., Huberman, A. M. (1984). Qualitative Data Analysis: A Source Book of New Methods. London: SAGE Publications.

Payne, S. (2007). Grounded Theory. In E. Lyons ve A. Coyle (Eds.). *Analysing Qualitative Data In Psychology*. (p. 65-86). Los Angeles: SAGE Publications.

Rock, I. (1975). *An Introduction to Perception*. New York: Macmillan Publishing Company.

Peräklyä, A. (1997). Reliability and Validity in Research Based on Tapes and Transcripts. In D. Silverman (Eds). *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. (p. 201-217). London: SAGE Publication.

Ratcliff, D. (2008). Qualitative Data Analysis and the Transforming Moment. *Transformation*, 25, 116-133.

Severson, E. D., Ashgar, A., Gaylor, S. S. (2003). Learning Qualitative Data Analysis In a North American University. Annual Meeting of the American Educational Research Association.

Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE Publication.

Smith, J. A., Eatough, V. (2007). Interpretative Phenomenological Analysis. In E. Lyons ve A. Coyle (Eds.). *Analysing Qualitative Data In Psychology*. (p. 35-50). Los Angeles: SAGE Publications.

Solso, R. L. (1991). *Cognitive Psychology (3rd Edision)*. Boston: Allyn and Bacon.

Storey, L. (2007). Doing Interpretative Phenomenological Analysis. In E. Lyons ve A. Coyle (Eds.). *Analysing Qualitative Data In Psychology*. (p. 51-64). Los Angeles: SAGE Publications.

Strauss, A. (1987). *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: UK University Pres.

Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: SAGE Publications.

Tirado, F.,Galvez, A. (2008). Positioning Theory and Discourse Analysis: Some Tools for Social Analysis. *Historical Social Research*, 33, 224-251.

Vergin, N. (2003). Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Wade, C., Tavris, C. (1990). Psychology. (2nd Eds.). London: Harper and Row Publishing Com.

Walcott, H. F. (1994). Transforming Qualitative Data: Description, Analysis and Interpretation. London: SAGE Publications.

Wickham, G., Kendal, G. (2008). Critical Discourse Analysis, Description, Explanation, Causes: Foucault's Inspirations Versus Weber's Perspiration, Historical Social Research, 33, 142-161.

Worsley, P. (1987). The New Introducing Sociology. New York: Viking Penguin Inc.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları .